

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКА ДЕРЖАВНА МАШИНОБУДІВНА АКАДЕМІЯ**

ХАРЧЕНКО Олександра Сергіївна

УДК 330.341.1

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Краматорськ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донецькому державному університеті управління Міністерства освіти і науки України (м. Маріуполь).

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Рекова Наталія Юріївна,
Донбаська державна машинобудівна академія
Міністерства освіти і науки України (м. Краматорськ),
професор кафедри економіки підприємства.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, доцент, старший науковий співробітник **Мельникова Марина Віталіївна**, Інститут економіко-правових досліджень НАН України Інститут економіко-правових досліджень НАН України (м. Київ), провідний науковий співробітник відділу економіко-правових проблем містознавства;

кандидат економічних наук **Віхорт Юлія Володимирівна**, Класичний приватний університет МОН України (м. Запоріжжя), доцент кафедри менеджменту організацій та зовнішньоекономічної діяльності.

Захист дисертації відбудеться *19 листопада 2015 року о 15:00* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 12.105.03 у Донбаській державній машинобудівній академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72, ауд. 1319.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донбаської державної машинобудівної академії Міністерства освіти і науки України за адресою: 84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.

Автореферат розісланий *17 жовтня 2015 року*.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, доцент

В. Г. Саєнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процеси формування економіки нового типу, в якій домінантою економічного зростання виступає система наукових знань, принципово нових технологій, інноваційних процесів, нових форм організації бізнесу, перетворюючи інновації на стратегічний фактор економічного зростання держави, ініціювали активну фазу формування національної інноваційної системи (НІС) України. При цьому НІС виступає інституціональною основою інноваційного розвитку національної економіки, що створює необхідні умови і ресурси для ефективної наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, охоплюючи сукупність суб'єктів і об'єктів науково-інноваційної діяльності, а також комплекс правових, фінансових, соціальних інститутів, які забезпечують інноваційні процеси.

Сучасні стан і структура вітчизняної НІС не відповідають світовим стандартам, що зумовлює низку негативних тенденцій. Так, на відміну від розвинутих країн, у яких 85–90% ВВП забезпечуються за рахунок виробництва й експорту наукоємної продукції, частка України на ринку високотехнологічної продукції становить не більше 0,3%. Наукоємність промислового виробництва України не перевищує 0,5%, катастрофічно низькою є частка високотехнологічної продукції у структурі ВВП. Частка інноваційно активних підприємств промисловості за останні 10 років складала не більше 17% від загальної їх кількості. Відзначається тенденція до погіршення матеріально-технічної бази наукових установ, зниження обсягів централізованих капітальних вкладень і фінансування науки, старіння наукових кадрів. Інфраструктура інноваційної діяльності й механізм розвитку національної інноваційної системи в Україні залишаються неповними і недостатньо сформованими.

Проблеми розвитку національної інноваційної системи і механізмів його забезпечення перебувають під постійною увагою науковців. Теоретико-методологічне підґрунтя формування і функціонування національних інноваційних систем було закладене науковими працями О. Голіченко, О. Динкіна, Н. Іванової, Б. А. Лундвалла [*B.A.Lundvall*], І. Макаренка, С. Меткалфа [*S. Metcalfe*], Р. Нельсона [*R. Nelson*], Н. Рекової, Л. Федулової, К. Фрімена [*C. Freeman*], Л. Шаповалової, Л. Яремко. Проблема пошуку шляхів підвищення ефективності механізмів розвитку НІС, стимулювання інноваційної активності вітчизняних підприємств, розвитку інноваційної інфраструктури і наукоємного виробництва присвячено праці таких науковців, як: О. Амоша, Л. Антонюк, Ю. Віхорт, О. Кузьменко, О. Марченко, М. Мельникова, А. Поручник, Д. Турченко, О. Федірко та ін.

Разом з тим залишається недостатнім теоретичне та науково-методичне обґрунтування подальшого вдосконалення структурної організації НІС України, форм і методів активізації інноваційних процесів в Україні та створення на їх основі цілісного організаційно-економічного механізму розвитку НІС країни, який би забезпечував поступову і безперервну інтеграцію України у світовий економічний і науково-технологічний простір. Необхідність вирішення зазначених наукових завдань обумовлює актуальність теми дисертації, визначення її мети і завдань, а також структуру роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт Донецького державного уні-

верситету управління Міністерства освіти і науки України, зокрема, за темою «Системний розвиток, тенденції і закономірності маркетингового управління соціально-економічними системами» (номер держреєстрації 0107U004221, 2009– 2014 рр.), у рамках якої автором розроблено концептуальні положення розвитку національної інноваційної системи України на основі інформаційної моделі інноваційного процесу і запропоновано організаційно-економічний механізм їх реалізації.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розвиток теоретичних положень і методичних підходів до вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку національної інноваційної системи з урахуванням світових тенденцій і євроінтеграційних процесів.

Відповідно до мети поставлено і вирішено такі завдання:

узагальнити теоретичні підходи до визначення сутності та структури національної інноваційної системи;

систематизувати інструменти економічного регулювання і розвинути теоретико-методичний підхід до трансформації механізму розвитку НІС;

визначити стан і тенденції розвитку національної інноваційної системи України й обґрунтувати напрями їх поліпшення;

удосконалити теоретико-методичний підхід до оцінювання результативності функціонування і розвитку НІС;

розробити концептуальні засади розвитку НІС України з урахуванням світового досвіду розбудови національних інноваційних систем та євроінтеграційних процесів;

удосконалити методичний підхід до розвитку національної інноваційної системи;

удосконалити організаційно-економічний механізм розвитку НІС України.

Об'єктом дослідження є процеси регулювання розвитку національної інноваційної системи.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і організаційних положень та підходів до вдосконалення механізму розвитку НІС України.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять ключові положення економічної теорії, зокрема: теорії інновацій, інституціональної теорії, теорії економічної динаміки, а також теорії державного управління.

Для розв'язання завдань дисертаційної роботи було застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання: індукції, логічного узагальнення – при дослідженні теоретичних підходів до визначення сутності та структури НІС; систематизації, групування – у процесі аналізу зарубіжного досвіду економічного регулювання розвитку НІС і вдосконалення методичного підходу до розвитку НІС; статистичного аналізу, графічний – для діагностики стану і тенденцій функціонування і розвитку НІС і унаочнення результатів; аналізу документів, узагальнення – при дослідженні організаційно-правового забезпечення розвитку національної інноваційної системи; економіко-математичного моделювання, кореляційно-регресійного аналізу – для вдосконалення теоретико-методичного підходу до оцінювання результативності функціонування і розвитку НІС; системно-структурний підхід, методи аналізу і синтезу, дедукції – при розробці концептуальних засад та організаційно-

економічного механізму розвитку НІС; системний і ситуаційний підхід, метод логічного узагальнення – при формулюванні висновків.

Інформаційною базою дослідження є дані Державної служби статистики України, Європейської Комісії, нормативно-законодавчі акти і постанови Кабінету Міністрів України, Міністерства науки і освіти України, результати досліджень наукових установ і провідних учених щодо проблем інноваційного розвитку і розбудови НІС, матеріали власних досліджень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розвитку теоретичних засад і методичних підходів до вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку національної інноваційної системи шляхом переходу до інформаційної моделі інноваційного процесу. До ключових положень, у яких розкривається наукова новизна, дослідження, належать такі:

уперше:

розроблено концептуальні засади розвитку НІС України, які, на відміну від існуючих, передбачають перехід до інформаційної моделі інноваційного процесу як основи досягнення динамічних змін в економіці шляхом забезпечення масового рівня інноваційної діяльності за рахунок спеціалізації і кооперації та державного сприяння розбудові і самоорганізації інституціонального середовища і підтримці підприємництва та розвитку ринку інноваційної продукції, що дозволить прискорити перехід економіки країни на інноваційний шлях розвитку;

удосконалено:

теоретико-методичний підхід до оцінювання результативності НІС шляхом застосування інформаційної моделі інноваційного процесу, яка на основі логістичної функції пов'язує обсяги й активність створення наукової інформації з умовами адаптування (інформаційної трансформації) її сприйняття розробниками нового продукту і наявністю ресурсів виробничої системи, що надає можливість кількісно визначити максимально можливе значення показника результативності НІС, виходячи з її поточних характеристик, і якісно оцінювати тенденції динаміки результативності;

методичний підхід до розвитку НІС України, який, на відміну від існуючого, являє собою системно організований комплекс заходів, структурований за спрямуванням впливу на окремі підсистеми НІС і деталізований за ключовими напрямками їх розвитку відповідно до інформаційної моделі інноваційного процесу, що дозволить підвищити результативність державних і державних цільових програм інноваційного розвитку економіки;

організаційно-економічний механізм розвитку національної інноваційної системи, особливістю якого є реалізація інформаційної моделі інноваційного процесу за рахунок стимулювання утворення інтегрованих інноваційних структур, що дасть змогу досягти підвищення результативності функціонування і розвитку НІС України;

дістали подальшого розвитку:

обґрунтування сутності та структури НІС як відкритої динамічної соціально-економічної системи, яка включає три підсистеми: функціональну – як сукупність взаємопов'язаних інституцій, зайнятих у процесі генерації, трансформації, комерціалізації і реалізації наукових знань; забезпечувальну, утворену інститутами, що підтримують безперервність і розвиток цього процесу на основі самоорганізації;

регулюючу – у вигляді мережі державних, галузевих і місцевих органів влади й управління, а також тимчасових і постійних координаційних органів управління за участю бізнес-структур при збереженні регулюючої ролі держави у визначенні стратегічних пріоритетів і шляхів їх досягнення у процесі переходу національної економіки до інноваційного сценарію розвитку і підвищення рівня її конкурентоспроможності, що дозволить диференціювати напрями, методи й інструменти державного впливу на розвиток НІС;

теоретико-методичний підхід до трансформації механізму розвитку НІС на основі узагальнення зарубіжного досвіду і систематизації інструментів економічного регулювання розвитку НІС за спрямуванням впливу на окремі підсистеми та складові НІС, який, на відміну від існуючих, передбачає підвищення рівня кооперації у процесі трансформації знань завдяки посиленню співпраці між дослідницькими центрами, університетами і виробництвом за рахунок сприяння утворенню і розвитку інтегрованих інноваційним структур із повним інноваційним циклом, що уможливить скорочення терміну часу від генерації нового знання до інноваційної розробки і її комерціалізації та впровадження;

напрями вдосконалення організаційно-правового забезпечення розвитку НІС шляхом доповнення напрямом стимулювання утворення інтегрованих інноваційних структур із повним циклом інноваційної діяльності, у межах якого сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо розвитку нормативно-правової та організаційно-методичної бази, що сприятиме збалансованому розвитку базової і допоміжної інноваційної інфраструктури як підсистеми НІС.

Практичне значення одержаних результатів полягає в удосконаленні організаційно-методичних засад і розвитку комплексу економічних інструментів та важелів розбудови національної економічної системи як складових цілісного організаційно-економічного механізму розвитку НІС України, які можуть бути використані при формуванні планів і програм інноваційного розвитку як на загальнодержавному, так і на регіональному та галузевому рівнях.

Результати і пропозиції, сформульовані в дисертації, знайшли практичне впровадження в діяльності Департаменту економіки Донецької обласної державної адміністрації у процесі оптимізації наукової і науково-технічної політики та Програми соціального й економічного розвитку Донецької області на 2014 рік (довідка від 27.03.2014 № 02-12/187).

Результати дослідження, що мають теоретико-методичний характер, використовуються у навчальному процесі Донецького державного університету управління Міністерства освіти і науки України при викладанні дисциплін «Маркетинг інновацій», «Управління конкурентоспроможністю підприємства», «Прийняття управлінських рішень» (довідка від 20.03.2014 № 05-13/21).

Особистий внесок здобувача. Дисертація, в якій вирішено важливе науково-практичне завдання щодо теоретичного обґрунтування і методичного забезпечення вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку національної інноваційної системи на основі інформаційної моделі розвитку інноваційного процесу, виконана автором самостійно. Внесок здобувача в колективно опубліковані наукові праці конкретизовано у списку публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення, результати і висновки дисертації доповідалися і були схвалені на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: «Регіональний розвиток – основа розбудови української держави» (Донецьк, 2012, 2013 рр.); «Проблеми розвитку та впровадження систем управління, стандартизації, сертифікації, метрології в регіонах України» (Донецьк, 2012 р.); «Пріоритети нової економіки знань в ХХІ сторіччі» (Дніпропетровськ, 2010 р.).

Публікації. Результати дослідження відображено в 11 наукових публікаціях, з яких вісім статей – у наукових фахових виданнях України, три публікації – за матеріалами конференцій; три публікації – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних. Загальний обсяг публікацій становить 4,60 ум.-друк. арк., з них особисто автору належить 4,30 ум.-друк. арк.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (178 найменувань на 20 сторінках), двох додатків (на дев'яти сторінках), містить 15 таблиць і 14 рисунків. Повний обсяг роботи становить 201 сторінку.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади регулювання розвитку національної інноваційної системи**» досліджено наукові погляди на сутність і структуру НІС, узагальнено теоретичні підходи до її визначення і формування, а також систематизовано й узагальнено теоретико-методичні засади формування механізмів розвитку НІС.

Дослідження теоретичних поглядів на зміст поняття «національна інноваційна система» свідчить, що сучасна наукова думка під НІС розуміє сукупність взаємопов'язаних інституцій і забезпечувальних інститутів та механізмів їх взаємодії, у межах якої створюються, зберігаються і поширюються нові знання та технології і основною метою якої є підвищення конкурентоспроможності національної економіки. За результатами критичного аналізу існуючих теоретичних підходів до визначення структури НІС доведено, що вони відповідають кібернетичному підходу до управління системним розвитком. Разом з тим інноваційний розвиток національної економіки за своєю сутністю передбачає функціонування економіки країни в режимі НІС, що зумовлює необхідність застосування синергетичного підходу до її розвитку як основи забезпечення процесів самоорганізації та саморегулювання.

Обґрунтовано, що НІС має розглядатися як відкрита динамічна соціально-економічна система, яка включає три складові-підсистеми: функціональну (сукупність взаємопов'язаних інституцій, зайнятих у процесі генерації, трансформації, комерціалізації і реалізації наукових знань), забезпечувальну (утворену інститутами, що підтримують безперервність і розвиток зазначеного процесу на основі самоорганізації) і регулюючу (мережа державних, галузевих і місцевих органів влади й управління, а також тимчасових і постійних координаційних органів управління за участю бізнес-структур при збереженні регулюючої ролі держави у визначенні стратегічних пріоритетів і шляхів їх досягнення).

До функціональної складової НІС віднесено: підсистему освіти (ВНЗ, науково-методичні та методичні установи, навчально-науково-виробничі комплекси, заклади перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрів тощо); підсистему генерації знань (наукові організації та установи, державні наукові центри, НДІ НАН і галузевих академій наук, наукові підрозділи ВНЗ, науково-дослідні та конструкторські підрозділи підприємств тощо); інноваційну інфраструктуру (наукові й технологічні парки, бізнес-парки і бізнес-інкубатори, інформаційні мережі, інжинірингові та консалтингові фірми, венчурні фірми тощо); виробничу підсистему (підприємства-виробники інноваційної продукції і послуг, підприємства-споживачі технологічних інновацій тощо).

Забезпечувальну підсистему НІС складають правові, суспільні, інвестиційні, фінансові інститути, практика господарської діяльності тощо. Регулююча підсистема складається з державних органів влади, регіональних, місцевих і галузевих органів управління, а також дорадчих і координаційних управлінських структур.

Теоретичний аналіз сутності та структурних особливостей основних типів НІС (євроатлантичної, східно-азіатської, альтернативної і «потрійної спіралі») дозволив виділити й узагальнити їх основні класифікаційні ознаки і характеристики (табл. 1).

Таблиця 1

Моделі НІС та їх основні характеристики

Характеристики	Євроатлантична	Східно-азіатська	Альтернативна	«Потрійна спіраль»
За повнотою забезпечення життєвого циклу інновацій	Повний	Неповний (від аналізу можливості реалізації до припинення продажів)	Неповний (від комерційного виробництва до припинення продажів)	Повний
За змістом доринкової фази створення інноваційного продукту	Народження ідеї – прикладна трансформація ідеї – техніко-технологічна реалізація	Запозичення ідеї – прикладна трансформація ідеї – техніко-технологічна реалізація	Запозичення ідеї – запозичення прикладних розробок – техніко-технологічна реалізація ідеї	Народження ідеї – прикладна трансформація ідеї – техніко-технологічна реалізація
За пріоритетами системи генерації знань	Фундаментальні знання; специфічні технології за обмеженою кількістю наукових напрямів	Прикладні дослідження; технологічне лідерство у широкому спектрі наукових напрямів	Інноваційна інфраструктура підтримки науково-технічних і техніко-технологічних розробок	Фундаментальні знання; прикладні дослідження; науково-технічні і техніко-технологічні розробки
За пріоритетною роллю у процесі генерації знань	Провідні університети	Дослідницькі лабораторії великих корпорацій	Державні координаційні структури, центри розвитку	Провідні університети у взаємодії з державою і бізнесом
За джерелами фінансування	Переважно державні кошти	Переважно приватні кошти	Змішане, грантове	Змішане
Країни-представники	Австралія, Канада, Велика Британія, Німеччина, Італія, Франція, Іспанія, Швеція, Данія, Фінляндія	Японія, Південна Корея, Гонконг, Тайвань	Таїланд, Чилі, Португалія, Йорданія, Туреччина	США

Доведено, що тип моделі НІС не є визначальним для темпів інноваційного розвитку країни і рівня її конкурентоспроможності, про що свідчить Індекс глобальної конкурентоспроможності (*The Global Competitiveness Index – GCI*), який розраховується за методикою Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ). У десятку найкращих входять країни з різними типами НІС. В Україні на законодавчому рівні закріплено розвиток НІС за євроатлантичною моделлю, і за рейтингом *GCI* 2014–2015 рр. Україна посідає 76 місце (порівняно з 84 місцем у 2013–2014 рр.).

Викладене зумовило необхідність вивчення світової практики і засобів державного регулювання інноваційних процесів, які становлять основу організаційно-економічного механізму розвитку НІС. Систематизація інструментів економічного регулювання інноваційного розвитку економіки за спрямуванням впливу на окремі підсистеми та складові НІС (табл. 2) дозволила встановити, що прямі методи економічного регулювання застосовуються переважно для розвитку функціональної складової НІС.

Таблиця 2

Інструментарій економічного регулювання розвитку НІС

Інструменти	Спрямування дії	Підсистема НІС
1	2	3
Прямі бюджетні витрати	Відшкодування згідно з державними програмами субсидування малих інноваційних фірм на нововведення; повернення частки коштів, вкладених у венчурний бізнес; підтримка і розвиток технологічних бізнес-інкубаторів, технопарків	Функціональна (виробництво, інноваційна інфраструктура). Забезпечувальна (розвиток малого і середнього бізнесу)
Бюджетні дотації	Підвищення кваліфікації науково-дослідного персоналу; технічна експертиза проектів, оцінка можливостей патентування результатів здійснення НДДКР та інженерні консультації; малим спільним підприємствам (МСП) на інвестування у НДДКР вартості придбаного чи створеного майна при придбанні патентів, рухомого і нерухомого майна, що використовується для НДДКР; організаціям, що здійснюють науково-дослідні роботи за контрактами на замовлення МСП на проведення НДДКР; на створення технологічних центрів; наукомістким підприємствам, МСП на наукові дослідження або розробку нової технології для виготовлення продукції	Функціональна (освіта, генерація знань, інноваційна інфраструктура, виробництво). Забезпечувальна (розвиток малого і середнього бізнесу)
Державні субсидії	МСП для придбання майна з метою економії витрат енергії, купівлі та лізингу ЕОМ і програмного забезпечення; венчурному бізнесу на розширення зовнішньоекономічної діяльності та різні види управлінської допомоги; на проведення досліджень щодо розробки нових видів продукції чи процесів, реалізацію проектів промислових досліджень; із державних фондів на здійснення фундаментальних і прикладних досліджень; МСП на наймання наукового персоналу, на освоєння нової технології	Функціональна (генерація знань, виробництво). Забезпечувальна (розвиток малого і середнього бізнесу)
Податкові пільги	Вирахування з оподаткованого доходу компаній частини витрат на НДДКР (диференційовано для великих підприємств і МСП); знижка на приватні інвестиції у НДДКР; звільнення від податку на прибуток частини суми перевищення поточних «кваліфікаційних» інвестицій над середнім їх рівнем протягом попередніх п'яти років; часткове або повне звільнення від податку на доходи компаній частини витрат на НДДКР; знижка в разі купівлі провідної технології для підприємств із чисельністю зайнятих до 100 чол.;	Функціональна (генерація знань, інноваційна інфраструктура, виробництво)

1	2	3
Податкові пільги	звільнення від оподаткування частини витрат на купівлю послуг, що сприяють упровадженню нової технології; пільгова ставка податку на прибуток для нових компаній, знижка податку на прибуток венчурних підприємств; в оподаткуванні податком на прибуток частина приросту капітальних активів виключається з об'єкта оподаткування; звільнення від оподаткування прибутку від продажу цінних паперів чи об'єктів власності в разі реінвестування у виробництво; податкові пільги на інвестиції в наукомісткі галузі; звільнення від оподаткування засобів, що вкладаються в ризиковані проекти	Забезпечувальна (розвиток ринкового середовища, науково-технічний розвиток; розвиток інвестиційного середовища, розвиток малого і середнього, венчурного бізнесу)
Податковий кредит	Інвестиційний податковий кредит при інвестуванні в устаткування; пільгові кредити фірмам, річний продаж яких не перевищує певних обсягів, що вкладають кошти в модернізацію підприємства, освоєння випуску нових товарів, а також у заходи щодо раціонального використання енергії; пільгові кредити МСП, які вступають у промислову кооперацію з іншими фірмами; система страхування кредитів; пільгові кредити на технологічні нововведення	Функціональна (виробництво). Забезпечувальна (науково-технічний розвиток; розвиток малого і середнього бізнесу)

Виключення становить стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу (МСБ) як елемента забезпечувальної підсистеми НІС. Інструментарій непрямого економічного регулювання державою процесів розвитку НІС застосовується переважно для розвитку забезпечувальної підсистеми НІС, а для функціональної складової має опосередкований характер.

За результатами аналізу світового досвіду, систематизації інструментів економічного регулювання розвитку НІС за спрямуванням впливу на окремі її підсистеми і складові, а також групування заходів інноваційної політики країн Європи за їх спрямуванням розвинуто теоретико-методичний підхід до трансформації механізму розвитку НІС, який передбачає концентрацію зусиль державного регулювання на забезпеченні процесу генерації знань і підвищенні рівня кооперації у процесі їх трансформації завдяки посиленню співпраці між дослідницькими центрами, університетами і виробництвом. Перспективним шляхом забезпечення такої кооперації є сприяння з боку держави утворенню і розвитку інтегрованих інноваційним структур із повним інноваційним циклом, що дозволить скоротити термін часу від генерації нового знання до інноваційної розробки та її комерціалізації і впровадження.

У другому розділі «**Діагностика стану національної інноваційної системи України**» проаналізовано стан і тенденції розвитку НІС України та його організаційно-правового забезпечення; удосконалено теоретико-методичні підходи до оцінювання результативності функціонування і розвитку НІС.

Діагностика стану підсистем функціональної складової НІС свідчить, що кількість учнів професійно-технічних і студентів вищих навчальних закладів України знижується, як і кількість навчальних закладів. Виявлено досить тісний зв'язок між часткою осіб, які навчаються, і кількістю суб'єктів ЄДРПОУ, зареєстрованих у певному регіоні ($R=0,8529$), а також між часткою студентів ВНЗ III–IV рівнів акредитації і кількістю суб'єктів ЄДРПОУ ($R=0,8761$). З 2010 р. і кількість організацій, що мають аспірантуру, і обсяги щорічного набору та чисельність аспірантів почали

зменшуватися. Змінюється структура контингенту аспірантів за формою підготовки: зростає частка аспірантів із відривом від виробництва – до 65,1 % на початок 2014 р. Тенденції в підготовці кадрів вищої наукової кваліфікації є більш стійкими: стабільно зростає як кількість організацій, що мають докторантуру (від 240 у 2006 р. до 276 – у 2014 р.), так і чисельність прийнятих (461 у 2006 р. і 623 – у 2014 р.) та підготовлених (373 і 578 відповідно) докторантів.

Аналіз показників, які характеризують наукову та науково-технічну діяльність організацій (підприємств) України, свідчить про щорічне зменшення кількості працівників наукових організацій у цілому (з 170,6 тис. чол. у 2006 р. до 123,2 тис. чол. у 2014 р.) і кількості фахівців, які виконують наукові та науково-технічні роботи, зокрема (105,5 і 77,9 тис. чол. відповідно).

Згідно з результатами аналізу обсягів наукових і науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств), виявлено постійне зменшення частки науково-технічних розробок і науково-технічних послуг (табл. 3), що свідчить про уповільнення процесів трансформації та реалізації знань.

Таблиця 3

**Динаміка обсягів наукових і науково-технічних робіт,
виконаних власними силами організацій (підприємств)**

на початок відповідного року

Рік	Усього, млн грн	У тому числі:							
		фундаментальні дослідження		прикладні дослідження		науково-технічні розробки		науково-технічні послуги	
		млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
2006	4818,6	902,2	18,7	708,8	14,7	2406,9	50,0	800,7	16,6
2007	5354,6	1141,0	21,3	841,5	15,7	2741,6	51,2	630,5	11,8
2008	6700,7	1504,1	22,4	1132,5	16,9	3303,1	49,3	761,0	11,4
2009	8538,9	1927,4	22,6	1545,6	18,1	4088,2	47,9	977,7	11,4
2010	8653,7	1916,6	22,1	1412,0	16,3	4215,9	48,7	1109,2	12,8
2011	9867,1	2188,4	22,2	1617,1	16,4	5037,0	51,0	1024,6	10,4
2012	10349,9	2205,8	21,3	1866,7	18,0	4985,9	48,2	1291,5	12,5
2013	11252,7	2621,9	23,3	2057,7	18,3	5369,9	47,7	1203,2	10,7
2014	11781,1	2695,4	22,9	2087,8	17,7	5772,8	49,0	1225,1	10,4

Відбулися зміни і в розподілі обсягів фінансування наукових і науково-технічних робіт за джерелами фінансування. Динаміка обсягів держбюджетних коштів не має певної тенденції. У середньому за досліджуваний період їх величина складала 3608,8 млн грн, або 42,5% від загальних обсягів фінансування. Обсяги власних коштів організацій (підприємств) у структурі фінансування стійко збільшуються за рахунок зменшення частки коштів замовників, включаючи іноземних, що свідчить про послаблення зв'язків між підсистемами генерації знань і виробництвом у структурі НІС України.

Кількість суб'єктів господарювання за видом економічної діяльності «Професійна, наукова та технічна діяльність» складає лише 5,5% від загальної їх кількості в Україні, а частка підприємств, що здійснюють такий вид економічної діяльності, становить 8,6% від загальної кількості вітчизняних підприємств. Частка обсягів реалізованої ними продукції в загальному обсязі реалізованої продукції по Україні за

останні чотири роки мала тенденцію до зниження і на 01.01.2014 склала 3,9%.

Статистичний аналіз показників інноваційної діяльності промислових підприємств, які становлять основу підсистеми впровадження у структурі НІС, свідчить, що після 2010 р. частка інноваційно активних промислових підприємств у загальній їх кількості в Україні почала зростати. Однак зміни у структурі інноваційних витрат у промисловості України вказують на кілька негативних тенденцій. Так, за останні 7 років відзначається дворазове збільшення обсягів внутрішніх НДР, а витрати на придбання інших зовнішніх знань, відмінних від НДР, фактично припинилися. До 73% інноваційних витрат у промисловості України припадає на придбання і впровадження прогресивних машин, устаткування та інших засобів виробництва й обладнання, необхідних для впровадження нових чи вдосконалених технологічних процесів; машин та обладнання, які не вдосконалюють виробничі потужності, але необхідні для випуску нової продукції.

Бюджетні кошти практично не використовуються для підтримання інноваційної діяльності у промисловості – за з 2006 р. їх обсяги не перевищували 336,9 млн грн на рік із державного бюджету (2,8% від загальних обсягів фінансування) і 157,7 млн грн на рік із місцевих бюджетів (1,6%). Таке саме можна сказати і про кошти вітчизняних інвесторів – до 154,5 млн грн на рік (1,3%). Основними джерелами фінансування інноваційної діяльності підприємств є власні кошти, питома вага яких у загальному обсязі фінансування стабільно зростає і на початок 2014 р. склала 6973,4 млн грн, або 72,9%.

Виявлено тенденцію до зниження частки реалізованої інноваційної продукції з високим ступенем ринкової новизни (35,4% від загальних обсягів реалізованої інноваційної продукції на початок 2014 р.). Показово, що із 486 створених за останній рік провідних технологій 420, або 86,4%, були новими для України і 66, або 13,6%, – принципово новими. При цьому 25% нових для України технологій і 25,6% принципово нових технологій створено за видом економічної діяльності «Професійна, наукова та технічна діяльність».

Обґрунтовано, що акцент у розвитку правових і організаційних засад розбудови НІС України із створення розвинутої інноваційної інфраструктури має бути зміщений у бік формування інтегрованих інноваційних структур, що тісно взаємодіють між собою, утворюючи цілісну мережу інноваційної міжрегіональної взаємодії з поширенням впливу «точок зростання» і вирівнювання стану інноваційної активності регіонів. Виокремлено новий напрям удосконалення організаційно-правового забезпечення розвитку НІС (рис. 1).

Встановлено, що результативність функціонування НІС, яка поєднує процеси генерації, руху, зберігання і трансформації інформації, а також виробничі процеси її реалізації, може розглядатися з позицій результативності взаємодії наукового і технічного інформаційних потоків. Такий підхід є характерним для інформаційної моделі інноваційного процесу, яка пов'язує обсяги й активність створення в інноваційній системі наукової інформації з умовами адаптування (інформаційної трансформації) її сприйняття розробниками нового продукту та наявністю ресурсів виробничої системи.

Рис. 1. Удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку НІС

Як узагальнюючий показник результативності НІС обрано частку інноваційно активних підприємств у загальній їх кількості, динаміку якої в часі пропонується представити у вигляді логістичної кривої:

$$I_{III} = \frac{I_{III \max}}{1 + ae^{-bt}}$$

де I_{III} – частка інноваційно активних підприємств; $I_{III \max}$ – максимально можливе значення показника, виходячи з поточних характеристик НІС; a та b – параметри моделі.

Визначено кількісні параметри моделі результативності НІС України (табл. 4).

Таблиця 4

Результати обчислення коефіцієнтів логістичної функції

Коефіцієнт	Значення	Інтерпретація
$I_{III \max}$	22,927014	Верхня межа зростання (асимптота)
a	0,050538	Місце кривої по осі часу
b	0,207930	Крутизна нахилу серединної частини кривої

Таким чином, у межах діючої НІС України кількість інноваційно активних промислових підприємств не може перевищувати 23% від загальної їх кількості. Крутизна нахилу серединної частини кривої (коефіцієнт b) свідчить про дуже повільний у часі розвиток процесу, що відображає швидкість і повноту перетворення наукового потоку на науково-технічний потік. Крім того, точка перегину $y=L/2$ знаходиться на рівні 11,5%, тобто результативність НІС України перебуває на відрізку уповільнення зростання, а отже, можливості НІС щодо збільшення частки інноваційно активних промислових підприємств в економіці України майже вичерпані.

У третьому розділі «**Шляхи вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку національної інноваційної системи**» запропоновано концептуальні положення розвитку НІС, методичний підхід до їх реалізації та вдосконалено організаційно-економічний механізм розвитку національної інноваційної системи.

У результаті аналізу теоретико-методичних основ і зарубіжного досвіду, тенденцій розбудови національних інноваційних систем, діагностики стану НІС України і головних її складових розроблено концептуальні засади розвитку національної інноваційної системи (рис. 2), які закладають теоретико-методологічний базис, визначають ключові методи реалізації визначеного вихідного теоретико-методологічного положення, конкретизують інструментарій реалізації і передбачають удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку національної інноваційної системи.

Обґрунтовано методичний підхід до забезпечення реалізації розроблених концептуальних засад розвитку НІС України, який являє собою системно організований комплекс заходів, структурований за спрямуванням впливу на розвиток окремих підсистем НІС із виділенням і деталізацією за ключовими напрямками таких блоків:

розвиток функціональної підсистеми НІС:

- бюджетно-фінансовий (перехід до програмно-цільового і грантового фінансування; пряме бюджетне фінансування, бюджетні дотації і субсидії, державне замовлення на створення наукоємної продукції тощо);
- структурно-трансформаційний (кластерна політика; державне програмування розвитку інноваційної інфраструктури; сприяння створенню інтегрованих інноваційних структур; розвиток системи трансферу технологій та ін.);
- науково-освітній (стимулювання розвитку наукоємного виробництва і підвищення рівня ринкової новизни інноваційної продукції, експертиза і сертифікація наукової продукції; активізація патентно-ліцензійної діяльності та захисту прав інтелектуальної власності; широке запровадження інноваційних технологій в освіті та підвищення вимог до наукового рівня і практичної спрямованості магістерських програм тощо);

розвиток забезпечувальної підсистеми НІС:

- інфраструктурний (сприяння розвитку малого і середнього підприємництва; відновлення податкових важелів стимулювання інноваційної діяльності; амортизаційна політика; сприяння розвитку ринкової інфраструктури і конкурентного середовища; сприяння розвитку фінансово-страхової системи, недержавних і суспільних фондів у сфері інноваційної діяльності; розвиток інформаційної інфраструктури тощо);
- організаційно-інституціональний (стимулювання розвитку державно-приватного партнерства; сприяння утворенню різних форм взаємодії, формальних і

неформальних інституцій у сфері інноваційної діяльності та ін.);

- інформаційно-культурний (створення передумов розвитку інформатизації, формування системи національних інформаційних ресурсів, ринку інформаційних продуктів і послуг; сприяння розвитку систем електронної комерції, віртуальних навчальних закладів і освітніх програм, електронних засобів масових комунікацій; сприяння підвищенню рівня інформаційної культури суспільства тощо);

розвиток регулюючої підсистеми НІС:

- координаційний (упорядкування системи управління інноваційною діяльністю з чітким розмежуванням повноважень окремих органів; розширення практики створення дорадчих і консультативних органів на постійній і тимчасовій основі; адаптація законодавчого поля інноваційної діяльності в Україні до стандартів ЄС);

- комунікативний (сприяння зміцненню взаємозв'язків між суб'єктами інноваційної діяльності; стимулювання і підтримка виставкової діяльності, конференцій, «круглих столів», пропаганда, PR, рекламна діяльність та ін.).

Рис. 2. Концептуальні засади розвитку НІС України

У межах запропонованих концептуальних засад удосконалено організаційно-економічний механізм розвитку національної інноваційної системи (рис. 3), спрямований на реалізацію інформаційної моделі інноваційного процесу за рахунок стимулювання утворення інтегрованих інноваційних структур.

Рис. 3. Організаційно-економічний механізм розвитку національної інноваційної системи

Обґрунтовано, що реалізація запропонованих концептуальних засад за допомогою вдосконаленого організаційно-економічного механізму розвитку національної інноваційної системи протягом п'яти перших років впровадження дозволить забезпечити зростання обсягів реалізованої інноваційної продукції в середньому на 0,24%, або на 86,14 млн грн на рік із поступовим прискоренням темпів зростання.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове вирішення актуального науково-практичного завдання щодо обґрунтування теоретичних положень і методичних підходів до вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку національної інноваційної системи із застосуванням інформаційної моделі інноваційного процесу з урахуванням світових та євроінтеграційних тенденцій. Згідно з результатами дослідження зроблено такі висновки.

1. Виявлено, що сучасні стан і структура вітчизняної національної інноваційної системи не відповідають світовим стандартам. Потребують подальшого обґрунтування науково-методичні підходи, теоретичні та концептуальні засади розвитку НІС й удосконалення організаційно-економічного механізму його реалізації, який би забезпечив подальшу трансформацію структурної організації НІС України, форм і методів активізації інноваційних процесів, прискорення трансформації фундаментальних знань в інноваційну продукцію і послуги, розвиток наукоємних виробництв на базі утворення інтегрованих інноваційних структур відповідно до тенденцій світових та євроінтеграційних процесів у сфері інновацій і технологічного розвитку.

2. За результатами узагальнення теоретичних підходів до визначення сутності та структури НІС обґрунтовано, що національна інноваційна система являє собою відкриту динамічну соціально-економічну систему, яка включає три підсистеми: функціональну як сукупність взаємопов'язаних інституцій, зайнятих у процесі генерації, трансформації, комерціалізації і реалізації наукових знань; забезпечувальну, утворену інститутами, що підтримують безперервність і розвиток цього процесу на основі самоорганізації; регулюючу – у вигляді мережі державних, галузевих і місцевих органів влади й управління, а також тимчасових і постійних координаційних органів управління за участю бізнес-структур при збереженні регулюючої ролі держави у визначенні стратегічних пріоритетів і шляхів їх досягнення у процесі переходу національної економіки до інноваційного сценарію розвитку і підвищення рівня її конкурентоспроможності.

3. На основі систематизації інструментів економічного регулювання інноваційного розвитку економіки за результатами узагальнення світового досвіду і теоретичного аналізу існуючих типів НІС поглиблено теоретико-методичний підхід до трансформації механізму розвитку національної інноваційної системи, спрямований на підвищення рівня кооперації у процесі трансформації знань на інноваційну продукцію і послуги завдяки посиленню співпраці між дослідницькими центрами, університетами і виробництвом за рахунок сприяння утворенню і розвитку інтегрованих інноваційним структур із повним інноваційним циклом.

4. Результати діагностики стану і тенденцій розвитку національної інноваційної системи України та його організаційно-правового забезпечення дозволили ви-

явити низку негативних тенденцій у сфері вищої освіти і підготовки наукових кадрів, зменшення питомої ваги науково-технічних розробок і науково-технічних послуг у структурі НДР; диспропорції у структурі фінансування наукових і науково-технічних робіт за джерелами фінансування та структурі інноваційних витрат у промисловості; невиправдано малу частку суб'єктів господарювання у сфері «Професійна, наукова та технічна діяльність»; недостатню для стійкого інноваційного розвитку національної економіки питому вагу інноваційно активних підприємств; зменшення частки реалізованої інноваційної продукції з високим ступенем ринкової новизни тощо. Обґрунтовано, що вдосконалення організаційно-правового забезпечення розвитку НІС має здійснюватися в напрямі стимулювання утворення інтегрованих інноваційних структур із повним циклом інноваційної діяльності і сформульовано науково обґрунтовані пропозиції щодо розвитку нормативно-правової та організаційно-методичної бази.

5. Встановлено, що результативність НІС доцільно розглядати й оцінювати на основі інформаційної моделі інноваційного процесу. Як узагальнюючий показник результативності національної інноваційної системи обрано частку інноваційно активних підприємств у загальній їх кількості, динаміку якої в часі запропоновано описувати за допомогою логістичної кривої. Визначено кількісні параметри моделі результативності сучасної НІС і доведено, що її можливості щодо збільшення питомої ваги інноваційно активних промислових підприємств в економіці України практично вичерпані.

6. Розроблені концептуальні засади розвитку НІС України передбачають перехід до інформаційної моделі інноваційного процесу як основи досягнення динамічних змін в економіці країни і спрямовані на забезпечення масового рівня інноваційної діяльності шляхом підвищення ступенів спеціалізації і кооперації, а також інтеграції науки та виробництва за рахунок утворення інноваційних структур із повним інноваційним циклом. Концептуальні засади представлені у вигляді ієрархічної системи, яка включає теоретико-методологічний, методичний, інструментальний і організаційний рівні.

7. Удосконалено методичний підхід до розвитку НІС України у вигляді системно організованого комплексу заходів, структурованого за спрямуванням впливу на окремі підсистеми НІС. Методичний підхід деталізовано за ключовими напрямками розвитку підсистем НІС: функціональної (бюджетно-фінансовий, структурно-трансформаційний, науково-освітній напрями), забезпечувальної (інфраструктурний, організаційно-інституціональний, інформаційно-культурний), регулюючої (координаційний і комунікативний).

8. Удосконалено організаційно-економічний механізм розвитку національної інноваційної системи, побудований відповідно до методичного підходу до реалізації пріоритетних напрямів розвитку НІС України на базі інформаційної моделі інноваційного процесу за рахунок стимулювання утворення інтегрованих інноваційних структур. Дія механізму спрямована на системний розвиток усіх підсистем НІС з використанням прямих і непрямих економічних методів впливу, удосконалення організаційно-правового забезпечення і заснована на методах державного програмування.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації в наукових фахових виданнях

1. Пілюшенко В. Л. Напрями вдосконалення управління інноваціями на основі логістичної функції дифузії інновацій / В. Л. Пілюшенко, О. С. Харченко // Держава та регіони : науково-виробничий журнал¹. – 2011. – № 3 – С. 228–231 (0,50 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок : обґрунтовано теоретико-методичні положення щодо визначення результативності НІС із застосуванням інформаційної моделі інноваційного процесу (0,40 ум.-друк. арк.).*
2. Харченко О. С. Обґрунтування концепції розвитку національної інноваційної системи з урахуванням євроінтеграційних і світових тенденцій / О. С. Харченко // Теоретико-методичні основи управління соціально-етичним маркетингом : зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – Вип. 225. – С. 227–235. – (Серія «Економіка»; вип. 279) (0,50 ум.-друк. арк.).
3. Харченко О. С. Оцінка інноваційного потенціалу суб'єктів господарювання як складової національної інноваційної системи / О. С. Харченко // Актуальні проблеми економічного розвитку: зовнішньоекономічні, виробничі та екологічні аспекти : зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2013. – Т. XIV. – С. 349–356. – (Серія «Економіка»; вип. 277) (0,45 ум.-друк. арк.).
4. Харченко О. С. Формування бюджетно-фінансового механізму розвитку національної інноваційної системи / О.С. Харченко // Менеджер : вісник Донецького державного університету управління². – 2014. – № 2 (68) – С. 52–56 (0,55 ум.-друк. арк.).
5. Харченко О. С. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств електроенергетичної галузі / О. С. Харченко // Проблеми розвитку соціально-етичного маркетингу в економіці України : зб. наук. праць ДонДУУ. – Донецьк : ДонДУУ, 2014. – Т. XIV. – С. 135–142. – (Серія «Економіка»; вип. 273) (0,40 ум.-друк. арк.).
6. Харченко О. С. Організаційно-правове забезпечення розбудови національної інноваційної системи / О. С. Харченко // Науковий Вісник ДДМА : зб. наук. праць. – 2014. – № 4 (15Е). – С. 153–162 (0,55 ум.-друк. арк.).
7. Рекова Н. Ю. Національна інноваційна система України: стан і закономірності розвитку / Н. Ю. Рекова, О. С. Харченко // Молодий вчений : науковий журнал³. – Херсон : ТОВ Видавничий дім «Гельветика», 2014. – Вип. 12 (15). – С. 45–50 (0,60 ум.-друк. арк.). *Особистий внесок : визначено тенденції і закономірності розвитку вітчизняної НІС, обґрунтовано необхідність створення інтегрованих інноваційних структур (0,40 ум.-друк. арк.).*

¹ Входить до реферативних наукометричних баз даних Російського індексу наукового цитування (РІНЦ).

² Входить до реферативних наукометричних баз даних Російського індексу наукового цитування (РІНЦ).

³ Включений в базу даних Російського індексу наукового цитування (РІНЦ), входить до міжнародних наукометричних баз: Scholar Google, OAJI, Cite Factor, Research Bible, Index Copernicus

8. Харченко О. С. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку НІС України [Електронний ресурс] / О. С. Харченко // Ефективна економіка. – 2015. – № 1. – Режим доступу до журналу : www.economy.nauka.com.ua (0,50 ум.-друк. арк.).

Матеріали наукових конференцій

9. Харченко О. С. Термінологічно-понятійні аспекти управління регіональним розвитком / О. С. Харченко // Пріоритети нової економіки знань в XXI сторіччі : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (12–14 трав. 2010 р., м. Дніпропетровськ). – Дніпропетровськ, 2010. – С. 179–182 (0,20 ум.-друк. арк.).

10. Харченко О. С. Обґрунтування вибору показників результативності НІС / О. С. Харченко // Проблеми розвитку та впровадження систем управління, стандартизації, сертифікації, метрології в регіонах України : зб. матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (27–29 квіт. 2012 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – С. 49–51 (0,15 ум.-друк. арк.).

11. Харченко О. С. Маркетинг інновацій в управлінні інноваційним розвитком регіону / О. С. Харченко // Регіональний розвиток – основа розбудови української держави : зб. матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (9–10 квіт. 2013 р., м. Донецьк). – Донецьк : ДонДУУ; Юго-Восток, 2013. – С. 23–25 (0,20 ум.-друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Харченко О. С. Організаційно-економічний механізм розвитку національної інноваційної системи. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Донбаська державна машинобудівна академія Міністерства освіти і науки України, Краматорськ, 2015.

Дисертацію присвячено обґрунтуванню теоретичних положень і методичних підходів до вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку національної інноваційної системи з урахуванням світових тенденцій і євроінтеграційних процесів. Узагальнено теоретичні підходи до визначення сутності та структури національної інноваційної системи. На основі дослідження світового досвіду розбудови НІС різних типів систематизовано інструменти економічного регулювання і розвинуто теоретико-методичний підхід до трансформації організаційно-економічного механізму розвитку НІС. Визначено стан і тенденції розвитку НІС та його організаційно-правового забезпечення й обґрунтовано напрями їх поліпшення. Удосконалено теоретико-методичний підхід до оцінювання результативності функціонування і розвитку НІС із використанням інформаційної моделі інноваційного процесу. Розроблено концептуальні засади розвитку НІС на основі сприяння створенню інтегрованих інноваційних структур. Удосконалено методичний підхід до розвитку НІС відповідно до запропонованих концептуальних засад, а також організаційно-економічний механізм розвитку національної інноваційної системи.

Ключові слова: національна інноваційна система, розвиток, інформаційна модель, інтегровані інноваційні структури, концептуальні засади, організаційно-економічний механізм.

АННОТАЦИЯ

Харченко А. С. Организационно-экономический механизм развития национальной инновационной системы. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Донбасская государственная машиностроительная академия Министерства образования и науки Украины, Краматорск, 2015.

Диссертация посвящена обоснованию теоретических положений и методических подходов к совершенствованию организационно-экономического механизма развития национальной инновационной системы с учетом мировых тенденций и евроинтеграционных процессов.

В работе обосновано, что НИС Украины представляет собой открытую динамическую социально-экономическую систему, состоящую из трех подсистем: функциональной, обеспечивающей и регулирующей. Определена структура каждой из подсистем.

По результатам теоретического анализа сущности и структурных особенностей основных типов НИС (евроатлантической, восточноазиатской, альтернативной, «тройной спирали») выделены и обобщены их основные классификационные признаки и характеристики. Систематизированы инструменты экономического регулирования инновационного развития экономики в зависимости от направленности воздействия на отдельные подсистемы НИС. Установлено, что прямые методы экономического регулирования применяются преимущественно для развития функциональной подсистемы, а непрямые – для развития обеспечивающей подсистемы НИС.

Развит теоретико-методический подход к трансформации механизма развития НИС, предполагающий обеспечение процесса генерации знаний и их трансформации путем повышения кооперации между исследовательскими центрами, университетами и производством на основе развития интегрированных инновационных структур с полным инновационным циклом.

По результатам анализа состояния и закономерностей развития НИС выявлен ряд негативных тенденций и обоснована необходимость совершенствования организационно-правового обеспечения развития национальной инновационной системы путем выделения такого направления, как стимулирование формирования и развития интегрированных инновационных структур. Выделены и содержательно определены направления совершенствования нормативно-правовой и организационно-методической базы развития НИС.

Обоснована целесообразность применения информационной модели инновационного процесса и раскрыта роль системы трансформации знаний в повышении результативности национальной инновационной системы. Усовершенствован теоретико-методический подход к количественному определению результативности функционирования и развития НИС путем моделирования динамики показателя доли инновационно активных предприятий с использованием логистической функции. Рассчитаны параметры предложенной модели. Доказано, что возможности отечественной НИС

для активизации инновационных процессов в экономике и перехода к инновационному пути развития страны практически исчерпаны.

Построена регрессионная модель взаимосвязи доли инновационно активных предприятий и объема реализованной инновационной продукции Украины.

Разработаны концептуальные основы развития НИС Украины, базирующиеся на информационной модели инновационного процесса, позволяющие достичь динамических изменений в национальной экономике за счет обеспечения массового уровня инновационной деятельности. Концептуальные основы предусматривают развитие специализации и кооперации, а также интеграции образования, науки и производства и определяют теоретико-методологический базис, методический, инструментальный и организационный уровни развития национальной инновационной системы. Выделены прямые и непрямые методы экономического регулирования развития НИС, детализирован инструментарий.

Усовершенствован методический подход к развитию национальной инновационной системы в рамках предложенных концептуальных основ, который представляет собой целостный комплекс мероприятий по системному развитию НИС и ее отдельных подсистем. Выделены и раскрыты основные направления развития функциональной подсистемы (бюджетно-финансовое, структурно-трансформационное, научно-образовательное), обеспечивающей (инфраструктурное, организационно-институциональное, информационно-культурное) и регулирующей (координационное и коммуникационное).

Усовершенствован организационно-экономический механизм развития национальной инновационной системы, основывающийся на методическом подходе к развитию НИС с использованием информационной модели инновационного процесса, дифференциации инструментов и методов развития каждой подсистемы НИС и методе государственного программирования инновационного развития экономики.

***Ключевые слова:** национальная инновационная система, развитие, информационная модель, интегрированные инновационные структуры, концептуальные основы, организационно-экономический механизм.*

SUMMARY

Kharchenko O. S. The organizational and methodical mechanism of national innovative system's development. – As a manuscript.

The thesis for obtaining the Degree of Candidate of Economics on the specialty 08.00.03 – National Economy and State Economic Policy. – Donbass State Engineering Academy of Ministry of Education and Science of Ukraine, Kramatorsk, 2015.

Thesis is devoted to justification of theoretical and methodical approaches on improvement the organizational and economic mechanism of national innovative system's development, taking into account world tendencies and euro integration processes. Generalized the theoretical approaches to definition of an essence and structure of national innovative system. Based on world experiences research of creation different types of NIS systematized instruments of economic regulation and expanded theoretical methodical

approach to transformation of the NIS organizational and economic mechanism. Defined the state and tendencies of NIS development and its organizational legal support, proved ways of their improvement. Improved theoretical methodical approach to estimation of functioning and development of NIS productivity with use information model of innovative process. Developed conceptual provisions of NIS development in Ukraine based on assistance to creation the integrated innovative structures. Improved methodical approach to development of NIS according to the offered conceptual provisions. Improved the organizational-economic mechanism of national innovative system's development.

Keywords: *national innovative system, development, information model, the integrated innovative structures, conceptual provisions, the organizational and economic mechanism.*

Підписано до ум.-друку 14.10.2015.
Формат 60x84/16. Ум. ум.-ум.-друк. арк. 0,9.
Обл.-вид. 0,9. Ум.-друк лазерний. Зам. № 398. Накл. 100 пр.

Видавець і виготівник
Донбаська державна машинобудівна академія
84313, м. Краматорськ, вул. Шкадінова, 72.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №1633 від 24.12.2003